

rala povest imenovati!), nikake etične mujsnosti ni v teh osebah, le opravičujejo in obrekujejo se in nikjer ne morejo v globokost. Vsa povest leži na najbolj zunanji plasti in je snovana — na laži. Emilova »tragedija« se začne, ko spozna, da žena iz ljubezni do njega ne prenese take brzine, kar mu odvzame rekord. Zdaj išče vzroka, da se je reši, a nam laže, da mu gre za ženo. Hoče biti moralno lep v očeh meščana, zato mora najti krivdo žene. In naredi iz nje prostaško histerično žensko, ob kateri je on mučenik. Pa vendar je radi otroka pripravljen na kompromis: ostal bi pri njej, le Ide naj mu ne očita. In ker žena čuti pristneje, pride do nesreče (splav), ki od strani zadnjo oviro za kompromis in mu da prosto pot (že prej je sklenil, da si bo po rojstvu otroka izbral svobodno pot do Ide). A za Emila-meščana je to presneti skok, hoče ga v ljudeh pripraviti s sentimentalno patetično neiskrenostjo; toči debele solze, ko se mu hoče smejati, deklamira: »Takrat se je prelomilo in nihče ne zaceli te rane« (68). da more pod pretvezo utuhe k Idi. Tako je zunanji dogodek vplival na notranjo odločitev, ki se je izvršila računano počasi. Ker nesreča Vlaste »ni izmodrila« (!), jo je treba obdolžiti z očitki, da opere sebe. Pa čimbolj to utemeljuje, tem manj verjamemo, da je Vlasta hudič in Emil angel in če še tako hrni pesem motorjev. Radi lepšega postaja celo on ljubosumen, dasi mu ni nič za ženo. T ak neetičen konflikt se seveda ne more drugače rešiti kot pri formalnem sodišču. In zopet je avto surogat za vest. A Vlasta je postala demon, vražja ženska, podjarmila kot kaka Mesalina ubogo lutko Stareta, in z njim v zadnji tekmi (četrti v knjigi!) pognala ljubljeno, a zdaj osovraženo osebo z družico — v smrt. Če je katera oseba vsaj malo živa, je Vlasta, in morda je »zgrešeni cilj« njena doslednost, ki pa je tudi sumljiva: zdi se, da se ga le radi tega noče odreči, da bi bila slavna ob možu-rekorderju (65)! Kakorkoli: zadnje poglavje je vsaj malo zanimivo.

K arakteriziral sem natančneje razmerje glavnih oseb, da pokažem, kako je ta Savinškova povest izraz malomeščanske miselnosti, tako tuje današnjemu človeku, in kako daleč je od umetniške koncepcije življenja. Njeno vrednostno sorodstvo sem omenil v početku in literarna kritika nima več opraviti z njo. Pomen je morda v tem, da se tovrstno tuje malovredno blago nadomesti z domačim. To pa ne vem, če je dobiček.

I van Lah: *Borba za Jugoslavijo. II. Svetovna vojna.* — V tem zvezku hoče Lah pokazati razvoj jugoslovanske ideje pri Slovencih, obenem pa dogodke na fronti za časa svetovne vojne, ki so ovirali ali pospeševali zmago entente in s tem formacijo jugoslovanske države. Ni pa Lah problema zajel sintetično, zgodovinsko zgoščeno in vsestransko, ampak jasno čutim, kako je izpisaval iz tedanjih časopisov, da je lahko podal zaporednost zunanjih dejstev, ni pa posegel globlje v njih vzročnost, v delovanje oseb, ki so imeli usode v rokah. Podal nam je tako časopise v ekscerptih, nekako čitanko z mnogimi citati, a le rahlo med seboj zvezanimi. Kdor je čital Paulove češko dokumentarno zgodovino Jugoslovanskega odbora, ali Massarykovo »Světovo revoluce«, ali vsaj podobno tej Lahovi knjigi zasnovano izvrstno Kranjčev »Kako smo se zedinili?«, čuti poljudnost Lahovo, pomanjkanje jasno postavljenega notranjega problema (več o bitkah

v svetovni vojni kot o jugoslovanski misli), nekritičnost proti srbski medvojni politiki (cf. Paulovo) in — patetično slavljenje generacije, iz katere je izšel. V koliko fakti odgovarjajo resnici, nisem raziskoval, prepričan pa sem, da bi se našle marsikake netočnosti, ki jih bodo popravljali prizadeti, kot se je že zgodilo (Juš Kozak), če se jim bo zdelo vredno. Vem pa tudi, da bi se prav taki citati proti »jugoslovenstvu« v početku vojne mogli čitati v »Narodu« kot v »Slovencu«, in le od »vestnosti« zgodovinarja zaleži, katere bo zamolčal...

Vodnikova pratika za leto 1930.

Tine Debeljak

(Opomba uredništva: Svojih knjig nam Vodnikova družba sicer ni poslala, a poročamo o njih zato, da bo pregled našega družbenega slovstva popoln.)

KNJIGE GORIŠKE MATICE

P oleg Mohorjeve družbe daje »Goriška Matica« največji pa tudi najtehtnejši književni dar: letos sedem knjig. Ker je po svojem delokrogu kolikor toliko vezana, ima njena književnost že sama po sebi precej močno krajinsko obeležje, vse knjige pa vsebujejo dragocen donos k ljudski in narodni vzgoji.

K oledar sega preko poudarjene domačnosti tudi v tuja slovstva in ima tudi širši narodni razgled. Ima precej značaja literarne pratike, zastopani so v prevodih Reymont, Stanković, Lidiya Seifulina (Rusinja), Dimov, Šiškov, Vazov, Annie Vivanti; po večini jih je prevel Fr. Bevk in deloma Damir Feigel. Izvirno pripoved so prispevali Bevk, Feigel, Plemič, pesmi po večini Rehar, Žgur, Jurca. Omenja se Jakopičeva šestdesetletnica, posebno važen pa je Bevkov razgovor s Fr. Žgurjem o Murnu Aleksandrovcem, ki prinaša precej novega gradiva za Murnov življenjepis in njegovo človeško podobo. Drugo gradivo je običajnega koledarskega značaja. Važen je poseben kotiček za otroke. Oprema Toneta Kralja, ki je v pratikarskem delu dobila letos poleg verskih podob tudi narodno motivne, učinkuje s preprosto monumentalnostjo in je brez dvoma naša najmogočnejša koledarska oprema.

S lavko Slavec: *Čigava si?* Povest. Str. 162. — Povest ima zastarelo in ponarejeno narodno obeležje, zasnovana je nekako detektivsko s svojo dolgo nerazjasnjeno skrivnostjo, ki jo pač vemo vsi. Dober namen, ki ga ima povest, ne opraviči njene literarne vrednosti. Slog povesti je nezanimiv, dolgovezen, neoseben; sega nazaj v dobo pred tridesetimi leti, ko se je pri nas motil tisti lažnivi realizem, ki je obližnil zdaj nekaj naturalizma, zdaj nekaj zlaganega idealizma in nam dajal povesti in romane, ki niso bili nič drugega kot grda literarna sentimentalnost za poluizobražence. Slavecve osebe so risane s površnim dnevnim izrazom, bodisi da se govori o veri ali o narodnosti. Zdi se mi, kakor bi bil pisatelj toliko časa koval po zlatniku, da je iz njega nastala samo zlata penica.

F rancez Bevk: *Umirajoči bog Triglav.* Zgodovinska povest. Str. 171. — Po učinkoviti ljudski trilogiji »Znamenja na nebu« je Bevk vnovič segel v staro goriško preteklost in s svojo skoraj neizčrpno domišljijo v zgodovinski podobi izrazil ne samo duhovno razdvojenost časa ampak tudi neke osebne težnje, ki se kažejo v tupatam pre-

cej lirsko nastrojenem pripovedovanju. Zgodbo je naslonil na citat iz Rutarjeve Tolminske zgodovine; pojmovanju časa in orisu važne osebe v ozadju — Francescu Clugia, ki ni bil frančiškan ampak dominikanec, pa bi zgodovinar lahko marsikaj oporekal. Duhovno stoji povest na antitezi: kristjani — pogani, Krist — Triglav. S tem je zgodba zgrajena v docela simetrični razvrstitvi oseb: na eni strani Gorazd s svojima dvema hčerama, na drugi Jakubečevi. Dionizijske nature s strastno ljubeznijo in sovraštvom se križajo v docela usodno demonični neurejenosti, kar Bevkovi duhovni nastrojenosti prija in izzove hude povestne prizore in močno napetost dejanja. Povest v celoti zaostaja za »Znamenji«, ki prinašajo res odlična pripovedna mesta: na pr. prihod kobilic, napad volkov. Nekatere osebe tu so posnetek individualnega Pregljevega tolminstva, na pr. Matic, Fulherij in Primož. Izraz je poetičen, tupatam nekoliko sentimentalen, zlasti poganska idiličnost ni pristna in pesniško pravična in je ostanek zmotnega atavizma, da so bili stari Slovani sami krotki in mehki ljudje. Narodno simbolno ima povest podobne miselne korenine kot »Znamenja na nebu« in je pomembna ljudska knjiga.

Nande Vrtnjakov: *Slike iz prirode*. Str. 96. — Iz našega leposlovja so tu nabrani odstavki o živi in tudi o mrtvi prirodi; pretežno so vzete iz živalstva in rastlinstva. Ta zbirka ima samo mladinsko osnovo, dokazuje pa, da ima naše leposlovje dovolj prirodo opisnih biserov, ki se dajo zbrati tudi v širši zbornik. Glavni zastopnik v knjigi je Fran Erjavec, klasik našega prirodo opisnega pripovedništva — premalo je v nji Josipa Ogrineca, ki je postavljen samo v uvod; posebno pa bi za višjo stopnjo takega zbornika ne mogli počešati živalskih zgodb Ivana Cankarja. Knjiga je v sedanjem obsegu nekoliko enostranska.

Ciril Drekonja: *Pod domačim krovom*. Strani 126. — To je dragocena ljudsko vzgojna knjiga, ki v lahkotnem, prav lepem jeziku spremlja človeka od otroka do družbe in govori o njegovi telesni in dušni zgojbi.

Dr. Josip Potrata: *Zdravje in bolezen v domači hiši*. III. del. Str. 144. — Govori o bistvu, vzrokih in pojavih bolezni. Knjiga ima podobe.

Gizela Majeva: *Vzorna gospodinja*. Str. 185. — Obširno govori o gospodinjski kulturi v družini. Opremljena je z mnogimi podobami. F. K.

KNJIGE »GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE«

Prošlo jesen so izšli: Koledar za nav. leto 1950. Sienkiewiczov »Quo vadis?« II. del, v prevodu dr. Joža Glonarja, »Naši paglavci« Ivana Trinka, »Travnistvo« inž. J. Rustja in v Vodopivčevi redakciji cerkvena pesmarica »Božji spevi«, ki so dodatna knjiga.

Koledar, obsegajoč 160 strani, je dobil novo opremo; naslovno stran in mesečna zgledja je izvršil v okusni tehniki, ki mora prijati tudi preprostemu človeku, akademični slikar Fr. Gorše. Predstavil se nam je tudi v tekstu ob črtici Selme Lagerlöfve in še v Trinkovi knjigi kot dober in spreten ilustrator. Koledar je urejen po načelu, da bodi »ljudski zbornik zrelih, po obliki poljudnih, a vsebinsko jedrnih spisov«. Res je to. Mnogovrsten je

in več ko lokalno pomemben. Tekst odvarja faksimile Pija XI. družbi, ki ga je prinesel že prvi Koledar. Ker je to važen dokument, tičoč se našega življenja, naj ga obnovimo tudi tu: Goričensi S. Hermagorae sodalitati, quae in Religione Christianam conservandam tutandosque Slovenorum in Italia commorantium mores incumbit, peramanter Apostolicam Benedictionem impertimus. Pius pp. XI. peramanter in Domino. Leposlovje je dobro, pa naj bodo to Avsenakovi »Kmečki obrazi«, med katerimi so posamezni kar izborni (se je zavedla, velikansko, ravno — pač sam popraviš ali črtaš!), Hrastnikova zgodba »Za petelina«, Savinškova »Apnenica« ali Grivškega humoristična »Nenavadna dediščina«, s katero je boter Marko Trpotec povlekel svoje zlahtnike. Tudi prevodi iz Negrijeve, Lagerlöfve in Andersena so čedni. Pesmi Venceslava Sejavca in M. Avsenaka niso nič posebnega. Menim, da bi morale prav v Koledarje močne pesmi in ne take, ki samo mašijo!

Poučni sestavki so večinoma aktualni, tako Bednarikova »Rimsko vprašanje« in »Prvič pod francoskim orlom«, Dr. A. K. ov »Dr. Fr. Prešeren« ob stoletnici »Kranjske čbelice«, Mostarjev »Dr. Ahil Ratti — papež Pij XI., znamenit planinec«, Patejevo poročilo o »Božji setvi v Rusiji«, kakor tudi življenjepisa monsignorjev dr. Josipa Ličana in Ivana Rojca, ki sta bila izraziti osebnosti v javnem življenju našega naroda ob Soči. Še ta in oni sestavek in dolgo vrsto slik ima Koledar GMD, ki ga moremo uvrstiti med najboljše, kar so jih poslale za to leto v slovenski svet razne družbe.

Ivan Trinka: *Naši paglavci*. Črtice in slike iz beneško-slovenskega pogorja. Str. 100. Kdo bi mislil, kdo bi pričakoval! Čez trideset let je preteklo, kar je Zamejski zbral svoje »Poezije«, katere je začel nekako pred petdesetimi leti pričevati v Zvonu, Slovani in Domu in svetu. Res se je potem še tu in tam oglasil, pišoč o Beneški Sloveniji, o Reziji v Domu in svetu in v Mohorjevem koledarju, Jadranskem almanahu in v goriški »Mladiki« — spominjajoč se stoletnice Petra Podreke, avtorja »Jaz nisem Talijanka«, in one »Slovenske mladenke, le pojte veselo!...« — a da nam poveže še kdaj kak leposlovni šopek —, ne tega ni nihče čakal. Pa smo ga veselili, čeprav se skromno opravičuje: »Starokopitne, preproste in skromno pisane so te črtice o skromnem in preprostem življenju naših dečkov, za skromne in preproste bralce.«

Spomin je obudil »Paglavce« in hrepenenje jih je priklicalo v življenje in naš Nestor za mejo na skrajni črti našega življa nam je pokazal v otrocih matajurskega pobočja svoj svet in svojo mladost klasično nazorno in svojstveno barvito. Kdor bi hotel uživati, bi moral pač vse te črtice, ki so v svoji preprostosti globoko zajete in srčno občutene, brati ali vsaj poslušati v beneškem narčju. Otrok je sicer otrok, naj bo tu ali tam, vendar se očitujejo že v njem tudi posebnosti zemlje, v kateri raste in živi. In te posebnosti je Trinka vseskozi dobro, v posameznih slučajih pa kar mojstrsko ujel in podal.

Vslehnih teh deveterih črtic in slik je pač kaka trdota, ki je Janežič in Sket nista branila, a se ji Breznik upira. A oni, katerim je knjiga namenjena, se ne bodo spotikali in jo bodo z veseljem brali, zlasti še, ker jo je Gorše posrečeno ilustriral.